

BESZÉLGETÉS ERNESTO CARDENÁLLAL SOLENTINAMÉN

HERMANN SCHULZ ELŐSZAVÁBÓL

1972. júniusában a kiadó munkatársai meglátogatták Ernesto Cardenált a Nagy Nicaraguai Tó Solentiname nevű szigetén (Közép-Amerikában), ahol a pap és költő 1966 óta egy kis keresztény közösségben (kommunában) él. Június 19-én Anneliese Schwarzer de Ruiz és Hermann Schulz hangszalagra is fölvelt beszélgetést kezdett vele; mindenekelőtt aziránt érdeklődtek, hogyan hatott politikai és teológiai szemléletére a Kubában, Chilében és Peruban — Latin-Amerika e három szocialista országában — tett körútja. (A szövegben Chile még szocialista országgként szerepel, minthogy Cardenal a Népi Egység Kormányának idején járt ott. A ford.)

A beszélgetés előtt három hónappal jelent meg kubai útiról írt könyve Argentínában és csakhamar a latin-amerikai országok bestseller listájának élére került. Alig hagyta el a könyv a nyomdát, máris rendkívüli mértékben megnövekedett Cardenal befolyása Latin-Amerika tanulóifjúságára és értelmiségére. Például az 1972-es egyetemi év kezdetétől San Joséban (Costa Ricában) ezer főnyi, a társadalom minden rétegét képviselő hallgatóságnak előadássorozatban számolt be Castróval és Allendével folytatott beszélgetéseiről, valamint új verseiből olvasott fel.

Szülőhazájában, Nicaraguában azonnali hatállyal betiltották legújabb lírai gyűjteményét, mert a versekben nevének nevezte a diktátor, Anastasio Somoza („Tachito”) — és az észak-amerikai tőkés érdekeltségek nicaraguai mesterkedéseit. További ellenhatásként a három országban tett utazására és az új politikai távlatokról kialakult véleményére, Managuában, az ország fővárosában megtiltották a közösség művészi alkotásainak — képeknek, gyertyatartóknak, hamutálcáknak és fafaragványoknak — árusítását, jöllehet azok a Solentiname szigeten élő indiánok egyetlen létfenntartási forrását képezték. Ez kétszeresen sújtotta a bennszülött lakosságot, hiszen a már három esztendeje megalakult mezőgazdasági szövetkezet a műszaki támogatás híján gyakorlatilag megbénult és az államnál eladósodott.

Most a solentinaméi ifjúságé a kezdeményezés. A fiatalok maguktól tömörülnek egységbe, hogy az ünnepeken és a munkában közösen vegyenek részt. A baráti körök politikai munkaközösségekké alakultak, ahol meghatározott politikai, gazdasági intézkedéseket terveznek és hajtanak végre. Ebben a munkában nincs különbség fiúk és leányok között, ami különösen szembetűnő, hiszen Latin-Amerikában még mindig nem valósult meg a női egyenjogúság. Így az is jellemző, hogy a FRENTE SANDINISTA DE LIBERACION NACIONAL (Sandinista Nemzeti Felszabadítási Front=nicaraguai illegális mozgalom; röviden: FSLN) programjában feltűnően kiemelt formában szerepel a nők egyenjogúsága. A nicaraguai militaristák árgus szemekkel figyelik a solentinaméi szervezkedést és kezdetben nehéz volt őket meggyőzni arról, hogy nem gerillák kiképzése folyik a dzsungelben.

Cardenal pap. Épp ezért az ő személyes biztonságát nem fenyegeti közvetlen veszély. Az a tény, hogy nemzetközileg is elismert költő, viszonylagos védelmet jelent a számára, így a napokban még legújabb költeményét, az FSLN-nek ajánlott „Nemzeti ének”-et is fölolvashatta a managuai egyetemen.

Cardenállal egy faházban folyt a beszélgetés. Ez az épület jelenleg néhány, a kommunában élő és dolgozó fiatal indián hálólhelyeül szolgál. A fehérre meszelt falakon képek: Augusto Sandinoé (Augusto Sandino nicaraguai szabadsághős, akit Somoza gyilkolt meg 1933-ban; parasztsaládból származott, fehér apa és indián anya gyermeke volt, rövid idő alatt kiűzte az USA csapatait és vállalatit Nicaraguából; ő a modern gerillastratégia megvalósítója); aztán fotók Camilo Torresről (felvétel a szemináriumából, egy másik arckép fiatalokorából, Camilo Torres anyjának ajándéka); Thomas Merton és Ernesto Guevara képe; forradalmi plakátok Peruból; Krisztus alakja rozsdás vasból összehegesztve.

BESZÉLGETÉS ERNESTO CARDENÁLLAL*

Kérdés: *Ernesto, mindemelőtt arra kérünk, mondd el, mi késztetett rá, hogy e szigetre jöjj? Európát magával ragadja szegénységtek példája; némelyek viszont úgy értékelik, mint megfutamodást a nicaraguai és latin-amerikai valóság politikai-forradalmi harcától.*

Cardenal: Mondhatjuk, hogy menekülés a kapitalista világból. Nekünk nem tetszik az a világ, és én azt hiszem, igazunk van, amikor kivonulunk onnan, hogy életünket másként rendezzük be, mégpedig nem-kapitalista módon. Kifejezhetjük így is: elmenekültünk a kapitalizmus elől. Az embernek egyszerűen ki kell szakítania magát abból a rettenetes világból, abból a ragadozó, burzsoá világból.

Egy szemlélődő élete — egy szerzetesé — mindig is menekülés volt a világból. De egy igazságtalan világból való menekülés, hogy előkészítse a jobb világot. Azon a napon, amikor megvalósul az igazságos világ, többé nem kell elvonulnunk a társadalomtól. Szent Krizosztom mondta, hogy ha a városok keresztények volnának, nem kellene több kolostort építeni. Addig viszont, amíg ez az új társadalom meg nem valósul, úgy vélem, helyesen tesszük, ha kis közösségekbe, csoportokba vonulunk el; mindez a tiltakozás jele. Én nem hiszem, hogy ez a mi esetünkben megfutamodást jelentene a politikai cselekvéstől, minthogy mi ezt a harcot itt is folytatjuk. Engem voltaképpen a kontemplatív élet formált politikussá. Az elmélkedés, a misztikus elmélyülés politizálásra mozgósított. Valójában az evangélium által lettem forradalmárra...

Kérdés: *Nem korlátozódik-e a te példád a magad vagy itteni barátaid életére, jól-lehet még népek iránt változatlanul érzel? Egy forradalmár előtt többféle lehetőség áll: felolvashat az egyetemeken, csatlakozhat a nicaraguai FSLN-hez, vagy működhet tágabb hatáskörben is.*

Cardenal: Nos hát igen, mindenkinek megvan a maga hivatása. Az én hivatásom, hogy költő és próféta legyek, nem pedig politikai vezér vagy tanító. És én mégis úgy vélem, hogy ki-ki a maga hivatási területén küzdhet a felszabadulásért. Egy szemlélődőnek is van tényleges politikai küldetése. Hiszek benne, hogy egy szemlélődő, egy szerzetes, és éppígy egy remete valójában forradalmár is. Ők szociális változást hajtanak végre. Ezáltal jellé válnak, jelévé annak, hogy túl a szociális és politikai valóságon, túl a halálon létezik egy transzcendens valóság is. Én hiszem, hogy az emberiség házasságra lép Istennel, és e házasságban válik valóban nagykorúvá; ahogy mondják: ugyanabban a testben marad.

Olyan az emberiség, mint egy 13 esztendő leány, aki még semmi vágyat nem érez a házasságra: azt gondolja, élhet magányosan is, nincs szüksége élet-társra. Mihelyt azonban az emberiség nagykorúvá lesz, amikor a társadalmi szervezet felépül, az emberiség nagyon egyedül érzi magát és társra vágyik. És akkor jön el a vőlegény.

A modern ember fejlődésének abban a szakaszában van, amikor még nem érzi a szerető társ hiányát. A fejlődést elősegítő hormonok: a szemlélődők. Hagyják, hadd gyarapodjék a szervezet, és emlékeztetik a testet arra, hogy egy napon elérkezik az egyesülés, a házasság. Kétségtelenül az a leghelyesebb, ha a társadalom fokozatosan fejlődik, éretté válik, hogy egy testté legyen. Mi fölépítjük az emberiséget. De a forradalomnak ezzel még nincs vége. A forradalom végbemegy, hogy általa az emberiség alkalmassá váljon a házasságra.

Kérdés: *Ernesto, szeretnénk, ha összefoglalóan beszámolnál ennek a közösségnek első hat esztendejéről.*

* A spanyol nyelven folytatott beszélgetést Anneliese Schwarzer de Ruiz ültette át németre, a Jugenddienst-Verlag, Wuppertal kiadásában jelent meg. Ebből készült, a kiadó kizárólagos engedélyével az a némileg rövidített magyar fordítás.

Cardenal: 1966-ban hárman jöttünk Solentinaméra: William Agudelo, Carlos Alberto és én. William és Carlos Alberto, akárcsak jómagam, papi szemináriumban voltak Kolumbiában. Később azonban egyáltalán nem akartak pappá lenni. Így tehát életformájukat velem együtt egy közösségben keresték.

Amikor ide érkezünk, csak őserdő és áthatolhatatlan bozót búrjázott ezen a tájon. Még arra kifelé is, ahol ma az épületek állnak, többnyire csak a tóra láttunk. Fejszével és puszta kézzel kezdtünk a vadon irtásához, és lassan kitért előtünk a tó meg a szomszédos szigetek csodálatos panorámája. Én ezt a területrészt nem sokkal előbb egy irodalmi díj összegéből, valamint baráti, rokoni segítséggel már megvásároltam. A pénzből a konyhók felépítésére is futotta. Az első épület azonban előregyártott elemekből készült (fából), ebben lakunk ma. Egy cég sorsjátékot rendezett, azon húzták ki, de senki sem jelentkezett érte. A cég aztán elküldte nekünk. Nagy vesződéssel, Managuából szállították ide és állították össze. Ez a ház voltaképpen csak a látogatók elhelyezésére szolgált, mi a magunk részére túlságosan fényűzőnek találtuk. Éppolyan egyszerű, szalmatetős konyhókban akartunk élni, mint az itteni parasztok. Kezdetben viszont, pénz híján, másik házat nem építhettünk és így mindig a látogatókkal egy fődél alatt laktunk. Közben azonban mégis elkészült egy újabb ház — egyszerű, szalmatetős — így a régi épületet egészen átengedhettük a látogatóknak. Paradoxon, hogy a nem létező pénzből nemrég egy szerényebb lakásba költözhattünk.

A második épületet „nagy háznak” neveztük el: több személyt befogadó társalgóul a közösség összejöveteleire. Ezt a házat szalmával akartuk befűdni, de megint csak paradoxon, hogy a szalma drágább volt, mint a bádog. Solentinamén tetőkre alkalmas, kítűnő szalma van. Végül is egy napon erre a házra is szalmafödél került, így aztán jobban illett a környezetbe.

Carlos Alberto nem sokáig maradt itt, nem érzett hivatást erre az életre. Később William is elment, hogy feleségül vegye Teresitát. Ő is úgy érezte, nem született papnak. Én helyesltem nősülési szándékát, és változtattam korábbi tervemen, hogy csak „szerzetesekből” álló, hagyományos szellemű társaságot alapítsak. Thomas Merton akkoriban így írt erről: a gondolat, hogy házaspárokat is fölvegyünk, a szerzetesi életforma gazdagodását, felfrissülését jelentheti. A mi itteni életünk szó szerint véve, ténylegesen nem szerzetesi. Együtt, új életformában élünk, olyanban, ami nekünk megfelelő, amit mi magunk alakítottunk ki, ez minden. Viszont Merton bizonyára ezt is úgy értékelte, mint a szerzetesi életforma felfrissülését. Én legalábbis úgy értettem, ezt akarta mondani, de nem vagyok benne biztos.

Létfenntartásul először a földműveléssel próbálkoztunk. Itt azonban szinte lehetetlen abból megélni, amit a föld terem. Ebből éppolyan nyomorúság szakadna ránk, mint amiben e vidék parasztjai élnek. Mi viszont még nyomorúságosabban tengődnénk, mint ők, hiszen testi erővel aligha bírnánk az itteni kemény munkát. És mindennek oka a mi elmaradott mezőgazdaságunk, amely a munkásokat, de különösen a parasztokat kizsákmányolja és módszeresen tönkreteszi, olyannyira, hogy az őslakosság élete embertelen, sőt bátran mondhatom: emberen aluli. Nagy bánatunkra tehát a földműveléssel egyszer és mindenkorra föl kellett hagynunk. Ezért, hogy megéljünk, egészen máshoz fogtunk: iparművészeti tárgyakat készítettünk és a parasztok érdeklődését is fölkellettük e munka iránt. Így — jövedelmük feljavítására — rizsből és babból formáltak népművészeti dolgokat. Amikor még jobb piacra találtunk Managuában és külföldön, ez a munka komoly segítséget jelentett nekik.

De gyártmányaink értékesítése, mióta én a kubai rendszert védelmembe vettem, mind nehezebbé vált. Korábbi segítőink közül sokan elfordultak tőlünk. Csak kevesen álltak mellénk továbbra is. Maga a rendszer is egyre jobban korlátozta a terjesztést. Amikor kubai látogatásomkor ezt Castrónak elmeséltem, így válaszolt: „Nekem ez egyáltalán nem újdonság. Mihelyt valaki szocialistának vallja magát, egyszeriben kihívja maga ellen a bojkottot is.”

A mi közösségünk, vagy még pontosabban a mi kommunánk — ez a megjelölés jobban illik a csoportunkhoz, és most így is nevezzük magunkat — nagyon kicsi, de én nem is akarom bővíteni. Nekem semmiféle szervezőképességem nincs és egy népelesebb csoport gyakorlati perspektíváira nem készültem föl. Elképzelhető, hogy a csoportnak tágabb munkalehetőséget biztosítsunk, mindenekelőtt Williamnak és Teresitának, vagy egy másik házaspárnak. Annak a házaspárnak viszont olyan kivételes tulajdonságokkal és tehetséggel

kell rendelkeznie, mint Williamnak és Teresitának. Pillanatnyilag kettőjükön és rajtam kívül még három fiatal solentinaméi parasztcsalád — Allejandro, Laureano és Elvis — tartozik a kommunánkhoz. A közeljövőben várunk egy fiatalembert, akinek az apja milliomos Managuában. Ezzel a fiatalemberrel és még egy másik házaspárral kommunánk ez idő szerint teljessé válik.

Kérdés: *Ernesto, az utóbbi két év során alkalmadt volt elutazni Chilébe, Peruba és Kubába. Az a tény, hogy a kubai kiutazásodat engedélyezték, nem illik bele a diktatúráról alkotott európai elképzelésbe, épp ezért sokan arra gondoltak, hogy odakint maradsz. Mindezek után előadást tartottál az egyetemen Kubáról. Meg voltunk róla győződve, hogy a jelen körülmények között nehéz kapcsolatot teremtened a nyilvánossággal. Mit mondtál kubai, chilei utadról a nicaraguai fiataloknak és talán az európai fiataloknak is, akik a te könyveidet ismerik?*

Megváltozott a véleményed a diktatúráról? Mi úgy tudtuk, hogy régebben kifejezetten pacifista voltál, ma pedig rokonszenvezel a gerillákkal és helyesled az ő stratégiájukat.

Cardenal: A nicaragúai rendszer nem engedélyezte, hogy Kubába utazzam. Mexicóba kértem vízumot és onnan repültem át Kubába. A nicaraguai rendszer senkinek sem ad rá engedélyt, hogy Kubába utazzék. Ha bárki el akar jutni Kubába, csak titokban teheti. Ha pedig erről a rendszer tudomást szerez, letartóztatja és kihallgatja őt. Velem szemben ezt nem alkalmazták, mert külföldön is eléggé ismernek, mint költőt, és mert pap vagyok. Így hát egyszerűen le kellett nyelniük, hogy Kubában jártam.

Mindazok a dolgok, amelyeket erről az utamról a fiataloknak elmondtam, megtalálhatók „Kubában” című könyvemben. Eredetileg nem terveztem ilyen könyvet. Korábban riportokra vagy cikksorozatra gondoltam. Előzőleg felkészültem arra, hogy sok rosszat tapasztalok majd Kubában. Diktatúrát, önkényuralmat, despotizmust vártam, egyszóval azt, amit nekünk Kubáról a propaganda szajkóz. Természetesen azt is reméltem, hogy kivételekkel is találkozom majd, amit pozitívan értékelhetek.

A látogatás azonban oly mély benyomást gyakorolt rám, hogy megírtam a könyvet. Világossá vált előttem, hogy Latin-Amerika számára nincs más megoldás, csak a marxizmus. De nemcsak a Kubában töltött napok hatottak rám mintegy megvilágosodásként, hanem ilyen volt az azóta eltelt idő is, amikor az utazást földolgoztam. Ehhez fölhasználtam az újabban meghozott könyveket és mindazt, amit a Solentinaméra látogatóktól hallottam. Hozzáink pedig szinte mind csak forradalmárok jönnek, forradalmárok Európa különböző országaiból, az USA-ból és Latin-Amerikából. Aitaluk még radikálisabbá lesz a magam és kommunánk többi tagjának politikai felfogása. Mindezt Chile és Peru politikai fejlődésének, valamint más latin-amerikai országok forradalmi tapasztalatainak tükrében kell néznünk. A változás, amit látunk, elénk tárja egész Latin-Amerika gyökeres változását, ez pedig: fordulat balra, egészen balra. Ez hatja át az értelmiséget, a fiatalságot és egyszersmind az egyházat, beleértve a püspököket is. Együtt változunk a történelemmel és a társadalmi viszonyokkal. Ugyancsak ez a folyamat játszódik le az USA-ban is. Mi teljesen szinkronban vagyunk az időszerű tényekkel, a tudományos fejlődéssel, mindazzal, ami áthatja az egész világot és gyökeresen áthatja az új világ és a jövő megtestesítőjét: az ifjúságot. Immár elmondhatjuk, hogy az egész ifjúság — és itt a gondolkodó, a szociális, politikai kérdések iránt érdeklődő ifjúságot értem — következetesen baloldali...

Kérdés: *Ernesto, mi a helyesebb a mostani helyzetben: az öntudat fejlődését elősegíteni vagy kirobantani a nyílt forradalmat?*

Cardenal: Gondolom, minden latin-amerikai forradalmár jól tudja, hogy most békés forradalom megy végbe. Fidel Castro mondta Chilében, hogy az erőszak csupán rendkívüli helyzetben elfogadható, helyesebb a békés forradalom... Az igazi forradalmár ellensége az erőszaknak: életet akar, nem pedig halált.

Mégis adódhatnak olyan esetek, amikor a forradalom csak erőszakkal érhet célt. Olykor erőszakot kell alkalmazni, mert a hatalom birtokosa nem akarja önként átadni a hatalmat, amit pedig át kell adnia a népnek. És ez az erőszak indokolt. Ez az ellenállás joga, amelyet az egyház is elismer minden népnél. Én itt most nem az „igazságos háborúra” célzok; lehetséges, hogy erre manapság nem is kerül már sor. De a felszabadító harc és a népi ellenállás

nemcsak hogy igazságos lehet, hanem mindig is igazságos. Semmi más nem lehet, csak igazságos. A felszabadulás sohasem igazságtalan, az mindig igazságos.

Kérdés: De te meg tudnád tenni, hogy fegyvert végy a kezedbe és emberekre tüzelj?

Cardenal: Adódhatnak helyzetek, amikor fegyvert fogni kötelesség. Én még sohasem használtam fegyvert, még egy madárra sem. De ha ártatlanok védelméről van szó, kötelességem ezt tenni. Pedig ez ellenkezne belső meggyőződésemmel, ellenkezne egész magatartásommal. Erőszakot kellene elkövetnem a természetem, hogy ezt megtegyem. De hát maga Gandhi is azt mondta: előbbrevaló az erőszak a gyávaságnál, a gyávaság együttműködés az ellenséggel. Helyesebb kerülni az erőszakot, mint erőszakot elkövetni, de erőszakot elkövetni helyesebb, mint gyáván meghunyászkodni.

Való igaz, én korábban fölvettem valamiféle anarchista magatartást. Még ma is szemben állok a hatalmi megkötöttségekkel, de vallom, hogy csakis a szocialista társadalom útján jöhet létre egy uralkodók és osztályok nélküli társadalom, amikor majd az állam sem létezik többé. De most a szocialista államot kell létrehozunk. Korábban én ezt másként láttam, de megbizonyosodtam arról, hogy a szocialista állam lehetséges, jobban mondva: kubai utam hatására fölmertem, hogy a szocialista állam létrejöhet. Kuba gyakorlatilag megteremtette a szocializmust és ezáltal bebizonyította, hogy a szocializmus az a megoldás, ami valamennyi nép javára válik.

Kérdés: Európa ifjúsága napjainkban valamiféle rezignáció állapotában él. Érdeklődik a Harmadik Világ országainak gazdasági és politikai viszonyai iránt, dolgozik a nyílt tájékoztatásért, és megpróbál hatni az ipari nemzetek irányítóira, hogy változtassanak fejlesztési politikájukon, szüntessék meg a vámokat, kedvezményes vagy kamatmentes hiteleket nyújtsanak. Ez hosszabb és fásztó fejlődési folyamat az egyes intézményeken belül. Sokan viszont azt szeretnék tudni, mit tehetnének most, haladéktalanul és konkrétan az éhség, a betegség, a tömegnyomor enyhítésére, illetve megszüntetésére.

Ha mindez strukturális változást igényel, melyek az egyén feladatai?

Cardenal: Véleményem szerint az ifjúságnak semmi oka a rezignáltságra, hanem tovább kell harcolnia. A kapitalizmus strukturái ugyanis világszerte válságba kerültek, összeomlással fenyegetnek. Ugyanakkor az Egyesült Államokban is mind eredményesebben tért hódít a forradalom. Az ottani fiatalok a módszerek megváltoztatásáért harcolnak. Mgelehet, hogy a módszerek természetes úton is megváltoznak: az öregek kihálnak és nyomukba lépnek a fiatalok. Lehetséges, hogy a rendszerváltozás így, minden erőszak nélkül is megtörténhet egy olyan államban, mint az USA.

Európa fiataljai is szép számmal kereshetik föl a Harmadik Világ államait. Az ipari nemzetek ifjúsága, Európa országaiból és az USA-ból tömegesen látogat el Kubába és más országokba, hogy ott egy ideig dolgozzék, némelyek pedig véglegesen is letelepednek.

Kérdés: Növekszik ezáltal a befolyásuk a saját rendszerükre?

Cardenal: Nos hát minden forradalmár ott harcol, ahol éppen most van. Egészen természetes, hogy a forradalom az egész világ ügye, ez egyetlen, egységes, világot átfogó forradalom. Harcolnak Vietnamban, harcolnak a latin-amerikai országainkban, és harcolnak például Németországban is. Gyors eredményeket szeretnénk látni mindnyájan, de a sokáig tartó előrehaladás semmi ok a csüggedésre. Vietnamban még húsz év után sem veszítették el az elszántságukat.

Kérdés: De hát mit tehet a meglévő kereteken belül az egyén? Ha például valaki családos, gyermekei vannak, merőben más eszközökkel vehet részt a politikai harcban. Ha nem alkalmazkodik a körülményekhez, semmi eshetősége, hogy életben maradjon.

Cardenal: Én azt hiszem, kinek-kinek a maga területén, ott ahol éppen van, sokféle a lehetősége, hogy harcoljon a kapitalizmus ellen: írhat könyveket, taníthat az iskolában, szervezhet tájékoztatást. Bármely foglalkozási ágban teljesíthetjük a magunk hivatását. Véleményem szerint mindenkinek sajátos lehetősége van rá, hogy küzdjön a forradalomért. Ha nincs alkalmunk a munkájában, bárki bármikor megteheti családjá körében, barátokkal beszélgetve, felráz-

het csak munkás, vagy csak szellemi foglalkozású; mindannyiunknak a lehető leggyorsabban el kell sajátítanunk mind a kézművességet, mind pedig a szellemi ismereteket. Ezt a közvetlen célt tűzte ki Fidel is Kubában...

Kérdés: Az enyém-tiéd, vagyis a magántulajdon minden bajnak a gyökere, írod Kubáról szóló könyvedben.

Cardenal: Ez alapvetően nemcsak az én egyéni nézetem, hanem az egyházatyáké is. És a marxizmus tanítása szerint a jogtalan magántulajdon csak a termelőeszközök birtoklása, nem pedig a fogyasztási cikkeké. A Szovjetunióban és Kubában bárkinek lehet a kizárólagos birtokában saját háza vagy saját kocsija, és megtarthat mindent, amit ő maga személyesen használ. De nem lehet senkinek sem például saját vasútja, vagy saját gyára, mert ez az ember birtoklását és függőségét jelentené.

Kérdés: De a házasságban például nem érvényesül-e akkor az a gyakorlat, hogy a feleség meg a gyermek a férjnek mintegy „fogyasztási cikke”?

Cardenal: A szocializmusban a család új típusának kell kialakulnia; a házasságnak társas viszonyná kell válnia az egyenlőség alapján, ami voltaképpen a házasságnak hamisítások nélküli keresztény értelme is. A cölibátus: lemondás az egyéni házasságról, hogy az egész emberiséggel házasságra lépjünk. Véleményem szerint a cölibátus kérdésének lehető megoldása: a szabad elhatározás. Ugyanakkor viszont vallom azt is, hogy a cölibátus hasznos és ajánlatos, a papnak éppúgy, mint a forradalmárnak; mégpedig abból a gyakorlati alaptól kiindulva, hogy magát még inkább a saját feladatának szentelje, még jobban szolgálja a közösséget. Azt hiszem, Fidel is erre gondolt, amikor beszélgetésünk során azt mondta: egy jó forradalmárt ugyanaz kell, hogy jellemezzen, mint egy jó papot.

Kérdés: Nézeted szerint melyek a család új formájának jellemző vonásai?

Cardenal: Először is: a nőnek a jövőben föl kell szabadulnia. A forradalomban a nő szabad. Kubában a nők felszabadítása immár valóság. Ott a nők mindenfelé dolgoznak, és ezen alapszik a férfiakkal való egyenlőségük. Latin-Amerikában és egyebütt kötelező gyakorlat, hogy a férj a kenyérkereső. A feleség kizárólag cseléd, a férj pedig teljesen magától értetődően és gépiesen él kiváltságos rangjával, ami általában jog a kizsákmányolásra, jöllehet őt magát is kizsákmányolják. Ha viszont a feleség is dolgozik, éppolyan család-fenntartó, akár a férfi. A szocialista állam jelentős részben magára vállalja az olyan házimunkákat, mint a főzés, mosás vagy gyermekgondozás. Ezzel kialakulnak a nő felszabadulásának feltételei, és ebből a folyamatból a nemek kölcsönös egyenlőségének kell következnie.

Kérdés: Miként hozhatja létre a szocializmus az új embert, amikor a kereszténységnek kétezer év alatt sem sikerült azt megteremtenie?

Cardenal: A kapitalizmusban az ember vagy kizsákmányoló vagy kizsákmányolt, vagy mindkettő. Ha valaki nem akarja, hogy kizsákmányolják, másokat kell kizsákmányolnia; egyéb alternatíva nincs. A kapitalista többnyire jó ember. Marx Károly mondja, hogy a kapitalista önmagához nem rossz. Bizonyára vannak a kapitalisták között rossz emberek, de a kapitalista rendszerint jó családapa, aki nem akar semmi rosszat. De olyan rendszerben él, ahol kizsákmányolónak kell lennie, és ezáltal megfosztja a munkást az értéktöbblettől. Föl kell számolnunk ezt a rendszert, csakis így bontakozhatnak ki az ember jó ösztönei. Az ember valójában jóságra vágyik. Hajlik ugyan a rosszra, de alapjában véve az ember jó. Erről tanúskodik Krisztus kegyelme. A kereszténység csak azért nem teremthette meg az új embert, mert a szervezeti felépítést nem tudta megváltoztatni... Ne feledjük, hogy az első keresztények voltak a legjobb keresztények, mégpedig forradalmár keresztények, akik gyökeres változást hoztak.

Később azonban az egyházi hierarchiák részesedést követeltek a hatalomból. Mégis, ennek ellenére vallom, hogy a kereszténység megváltoztatta az emberiséget; megváltoztatta az egyént, ha nem is a társadalmat. Most pedig egy strukturális változásnak kell jönnie, egy társadalmi változásnak. Én hiszek abban, hogy a kereszténységre — miközben az embert mint egyént átförmálja — nagy feladat vár...

A termelési viszonyok megváltoztatásával megteremthetjük az evangéliumi új embert; a megváltozott, új társadalomban nemcsak egyéni, hanem tár-

sadalmi viszonylatban is élhetjük az evangéliumot. Nekünk most a társadalmat kell megváltoztatnunk, ami azt jelenti, hogy az evangélium egész természetét az utolsó szemig be kell takarítanunk.

Kérdés: Amikor a tízparancsolat ezt mondja: „Ne kívánjad...”, nem szól-e egyértelműen a szegények érdekei ellen, a gazdagok érdekeiért? A tízparancsolatot sajnos eddig még mindig a kapitalista rendszer érdekében használták föl.

Cardenal: A tízparancsolat teljes egészében szociális alapokra épült, és a parancsolatok az emberi személy jogait és igazságát védelmezik, a felebarátét. Amikor a kizsákmányoltak a rendszer megváltoztatását követelik, nem a mások tulajdonát kívánják, hanem azt, ami őket valójában megilleti. A kapitalistáknak semmi joguk, hogy meglévő javaikat birtokolják. Ők a mások javait kerítették hatalmukba; ez rablás. Mindez nem az ő személyi használati tárgyaik ellen irányul, csupán a tőke ellen, a termelőeszközök tulajdona és a földbirtok ellen azon a földön, amelyet a kapitalista nem maga művel meg... A hűbérúr nem maga szerezte a földjét, hanem másoktól vette el: azoktól, akik ott laktak. Ez a gazdagság vezetett később az ipari gazdagsághoz, az iparosodás korszakához. A földbirtokból gyár lett. Minden visszamatat a földre.

Ami pedig a tízparancsolatot illeti: Krisztus óta már nem csak ez érvényes a számunkra, Ő a szeretet parancsát adta nekünk. Izraelben a tízparancsolat korábban sajátos feladatot töltött be; és ez szociális feladat volt. José M. Miranda mexikói jezsuita írja „Marx és a Biblia” című könyvében: a tízparancsolatot akár marxistának is mondhatnánk, mindjárt az első parancsolatot: Szeresd a te Istenedet. Jehovát minden dologban szeretni, ez magában foglalja az Ő igazságosságát is. Jehova az eljövendő felszabadulás. Minden ember minden eszközrel erre törekszik. És ugyanígy alkalmazható a többi parancs is a kizsákmányolás ellen; a család kizsákmányolása, a szexuális kizsákmányolás és a kizsákmányolás minden formája ellen, amit csak a birtoklás magában foglal. Ha ezt az egyház valaha és bármilyen formában is másként értelmezte, azt joggal nevezzük botránynak.

Kérdés: Nem történt-e némileg későn, hogy az egyház rádöbrent korszerű feladattaira?

Cardenal: ... Ha a keresztények és a marxisták kölcsönösen elolvasták volna egymás írásait, vajmi kevés ellentétet látnánk ma keresztények és szocialisták között... Ha az oly nagy tudású és kulturált pápa, mint XIII. Leó, enciklikájának megírása előtt elolvassa Marxot — végtére is Marx akkor már 50 éve létezett! —, bizonyára másként alakul a keresztények és marxisták viszonya.

Ha mi most azt látnánk, hogy az egyház valamely tanítása ellentétes az evangéliummal, semmiképpen sem szabadna azt követnünk, csupán egyedül a lelkiismeretünk szavát. Amikor pedig a munkáspapok és a forradalmárok a jövőért munkálkodnak, akkor a lelkiismeretükre hallgatnak. Meggyőződésem, hogy az egyház e haladó csoportjait közvetlenül a Szentlélek irányítja. A Szentlélek mindig haladó.

Kérdés: Némely államokban, ahol egy új társadalmi formát építenek, olykor nehézségek adódnak a szabadság értelmezése körül, ahogyan a szabadságot mindmáig értettük. Ritkán biztosítanak különleges hatáskört az egyének. Szerinted ez azt jelenti, hogy a mi fogalmunk a szabadságról túlhaladott; vagy lehetséges, hogy erre a társadalom fejlődése bizonyos szakaszában mintegy önvédelemből van szüksége, és a szocialista államokban előforduló korlátozásokat ilyen szempontból kell értékelnünk?

Cardenal: Úgy vélem, az utóbbi válasz a helyes. Nem létezik a szocializmusban az egyéni szabadságnak az a formája — és itt Kubáról beszélek, mert tapasztalatlából ismerem —, amit a másik ember kizsákmányolásának szabadsága jelent, vagyis a polgári szabadság, a kapitalizmus szabadsága, a pénz szabadsága. Ott már megvalósult az igazi személyi szabadságeszmény: az ember megszabadult a pénz zsarnokságától. Kubában nincs olyan nő, akit sorsa az utcára kényszerítene, hogy prostituálja magát, senkinek sem kell kiárusítania a munkaerejét vagy eladnia a gyermekét. Nincs ugyan a sajtónak korlátlan hatásköre, de aligha tudnám elképzelni, mire is mennének az effajta szabadsággal. Ezzel szemben Kubában elég kritika jelenik meg a sajtóban, mindenkéltől a különböző irányzatú szakfolyóiratokban, így például a politikai, szociológiai és más lapok hasábjain...

Az, hogy Kubában nincs parlament és korlátlan választás, véleményem szerint szintúgy nem a szabadság hiányát jelenti. Minden latin-amerikai demokráciában parlamentarizmus van, így a „Gorilla-rendszerekben” is (ez a brutális katonai diktatúrák megjelölése, és Nicaragua is ilyen!). A parlamentarizmus itt már pusztá formalitás. A parlament nem a népet képviseli, hanem komédiázik. A feudalizmushoz viszonyítva a polgári demokrácia kétségkívül előrelépést jelentett, igazi népképviselétről azonban korántsem beszélhetünk. Ez a népképviselés mindaddig nem valósulhat meg, amíg a nép föl nem szabadul a társadalmi kizsákmányolás alól. Mindenekelőtt egyetlen nép sem lehet többé analfabéta, ahogy jó néhány országban, ahol a lakosságnak 60, 70, 80 százaléka sem írni, sem olvasni nem tud, és a nép nem veheti kezébe sorának irányítását. Miután a nép elsajátította a műveltséget, rendelkezik a termelőeszközökkel és övé az ország mezőgazdasága is, részt tud venni a politikai hatalom gyakorlásában. A kubai gyárakban a közérdekű határozatokat maguk a dolgozók hozzák értekezletek és szavazások útján. A párttagokat, tehát azokat, akik a hatalmat gyakorolják, a gyárakban, a műhelyekben és a termelési központokban választják, a nép választja őket, még a pártönkívüliek is. Ebből is jól látható, hogyan vesz részt a kubai nép a politikai életben.

Úgy vélem, hogy ezáltal a nép valóban, ténylegesen ellenőrzi a hatalmat. A hatalom, amit Fidel gyakorol, a nép hatalma. Fidel abban a pillanatban megbukna, ha elvesztené a népszerűségét. Az ő hatalma nem a fegyvereken, hanem a nép akaratán nyugszik...

Kérdés: Mi a véleményed a latin-amerikai és az ipari országokban élő „baloldali” gazdagokról?

Cardenal: Úgy vélem, bármelyik gazdag megmentheti a lelkét, ha a forradalomért dolgozik és minden lehetőségét, ami több másokénál, ennek szenteli. De semmit sem használt a forradalomnak, ha az utolsó ingét is oda nem adja.

Éppen tegnap olvastam P. Gustavo Gutiérrezt „Teológia és felszabadulás” című könyvében egy fejezetet a szegénységről. Ebben azt fejtegeti, hogy a szegénységnek, mint fogalomnak kétféle értelme van: egyfelől a szegénység egy meghatározott helyzetet jelöl (a kizsákmányolt tömegek szegénysége!), másfelől viszont egy emberi és vallási ideálra vonatkozik; magában foglal tehát egy anyagi- és ugyanakkor egy lelkiállapotot. Gutiérrez e kétféle értelmezést a Biblia szegénység-fogalmával világítja meg. A Bibliában az anyagi szegénység botrány, ami méltatlan Isten népéhez. A szegénységnek ez a jellege egyenes elutasítása a mózesi vallás szellemének. Isten Izraelit az Ő háza népéül választotta ki, és nem akart benne szegényeket.

De benne van a Bibliában a lelki szegénység fogalma is. Ez Isten szegényeinek a szegénysége, a megfáradottak szegénysége, a boldognak mondottak szegénysége. Ha már most — fejt ki Gutiérrez — az anyagi szegénységet a Biblia undorítónak bélyegzi, úgy keresztény ideál sem lehet. Ami — szemben a történelem hullámverésével — egyszerismind azt is jelenti, hogy az effajta szegénységet a modern világ és a Biblia egyaránt elutasítja magától. Az anyagi szegénységet keresztény ideálnak tekinteni végeredményben nem más, mint egyetérteni a kizsákmányolással. A keresztényi szegénység — Gutiérrez megfogalmazása szerint —: szolidaritás a szegényekkel és harc a kizsákmányolás ellen; más szóval: forradalmárnak lenni. És ugyancsak ő mondja, hogy helytelen a „szegénység”-et, mint szót egy életideál megvilágítására használni, mert szóbeli jelentése kétértelmű és homályos; és mert a szegénység a mai világban „infrahumánus” helyzetet jelöl, ami ellen mindenkinek harcolnia kell. Szent Tamás egyik megállapítását idézve: eljövendő életünk tartalma nem a szegénység lesz, hanem a hasonlóság Krisztus életével.

Szolidaritást vállalni a szegényekkel természetesen azt is jelenti, hogy sok mindenről lemondunk, gyakran a magunk társadalmi osztályáról, kiváltságainkról és minden kényelmünkről is. És jelentheti, hogy mindent kockára teszünk érte, kockára tesszük esetleg még az életünket is.

Az ideál nem a szegénység, hanem a bőség, de a mindig szétosztogatott bőség. Mounier-nak van erről egy szép megállapítása, amit Gutiérrez is idéz: „Miután az emberiség az anyagi szegénységen át eljutott a lelki szegénységhez, most egy még nehezebb hivatás vár rá: ezt a lelki szegénységet az anyagi bőség közepett kell érvényre juttatnia.”

BALÁSSY LÁSZLÓ fordítása